

Úvod

Rehabilitačné stredisko pre dospelých zrakovo postihnutých bolo zriadené za účelom komplexnej základnej rehabilitácie podmieňujúcej vzdelávanie a prípravu pre trh práce dospelých zrakovo postihnutých. Význam tejto udalosti je dôležitý najmä ak si uvedomíme, že pred r. 1977 u nás nebolo inštitúcie, ktorá by poskytovala rehabilitáciu, vzdelávanie a prípravu pre trh práce ťažko zrakovo postihnutým po strate alebo podstatnom oslabení zraku v produktívnom veku. Títo jediní boli ponechávaní svojmu osudu bez možnosti adaptácie na zmenené životné podmienky, prípravy na opätovné získanie samostatnosti, nezávislosti a príležitostí pre pracovné a spoločenské uplatnenie sa. K zásadným zmenám v tejto oblasti došlo 1. septembra 1977, kedy začalo svoju činnosť Rehabilitačné stredisko pre zrakovo postihnutých v Levoči (RSZP), ktoré vytvorilo podmienky a možnosti komplexnej adaptácie dospelých zrakovo postihnutých na zmenené životné podmienky po strate zraku. Počas 30 ročnej existencie dôsledne a zodpovedne plní svoje poslanie, ktoré dostalo do vienka od svojho zriaďovateľa – Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, takže dosiahlo významné úspechy nielen v oblasti praktickej realizácie rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce dospelých zrakovo postihnutých, ale aj pri tvorbe učebných textov, pomôcok a metodických postupov, ktoré boli v priebehu rokov overené praxou a nadobudli všeobecný charakter. Viaceré z týchto prác boli publikované a sú súčasťou študijnej tyflopedickej literatúry.

Pri formovaní vlastnej koncepcie rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce sme čerpali bohaté skúsenosti od zahraničných odborníkov prostredníctvom literatúry, účasťou na medzinárodných školeniach a seminároch i návštevou inštitúcií s rovnakým zameraním v Nemecku, Fran-

cúzsku, Švajčiarsku, Rakúsku a Poľsku.

RSZP od svojho založenia sídlilo v budove bývalého kláštora na Košickej ulici v Levoči. Túto budovu zdedilo stredisko po Tlačiarňi a knižnici pre nevidiacich, ktorá sa v roku 1976 presťahovala do novovybudovaného objektu na Štúrovej ulici. Priestory určené pre RSZP boli na vtedajšie potreby a možnosti stavebne upravené. Podľa reštitučného zákona v roku 1991 bola budova vrátená pôvodným majiteľom – Reholi menších bratov – conventuálov (minoritov). RSZP síce ostalo v tých istých priestoroch, ale už v pozícii nájomníka. V roku 2004 sa naskytla možnosť získať vlastnú budovu prevodom prebytočného majetku od Ministerstva obrany SR. Po ukončení rekonštrukcie a modernizácii budovy v areáli bývalých levočských kasární zhotoviteľom Uranpress, s.r.o. SNV sa naše zariadenie na prelome mesiacov január – február 2007 presťahovalo do novozrekonštruovaných priestorov, kde od 12. februára 2007 pokračuje vo svojej činnosti. Tieto priestory prispeli k vyššiemu komfortu ubytovacích a stravovacích podmienok, umožňujú vykonávať našu činnosť na vyššej a lepšej kvalitatívnej úrovni a dávajú predpoklad aj na modernizáciu doterajších odborov a otvorenie nových. Celý proces od získania súhlasu a prevodu budovy od MO SR a MPSVR SR pre potreby RSZP, vypracovanie jednotlivých stupňov projektovej dokumentácie, výberové konanie na zhotoviteľa rekonštrukcie, samotnú rekonštrukciu, získanie finančných prostriedkov od nášho zriaďovateľa MPSVR SR trval tri roky a celé dielo má hodnotu cca 50 mil. Sk.

V záujme skvalitňovania celého procesu rehabilitácie zrakovo postihnutých bola venovaná veľká starostlivosť modernizácii materiálo-technického vybavenia, takže sa vo vyučovacom procese významnou mierou uplatňujú elektronické učebné a kompenzačné pomôcky s hmatovým a zvukovým výstupom, ktoré nevidiacim a slabozrakým poskytujú nebyvalé možnosti prijímania a spracovania najrôznejších informácií a tak vytvárajú dobré podmienky pre rozvoj vzdelanosti a integrácie zrakovo postihnutých.

Efektívnosť využitia RSZP je priamo závislá od propagácie jeho poslania. Tejto činnosti sa intenzívne venuje skupina pracovníkov RSZP v úzkej spolupráci s masovokomunikačnými prostriedkami, Úniou nevidiacich a slabozrakých Slovenska, oftalmológmi, úradmi práce, Fondom pomoci RSZP, Lyžiarskym klubom nevidiacich a slabozrakých i prostredníctvom početných exkurzií škôl, občianskych združení a dobročinných organizácií.

Nesporný význam činnosti RSZP v Levoči spočíva v znovuformovaní handicapovaných osôb v dôsledku straty zraku a opätovnom nadobudnutí samostatnosti v každodennom praktickom živote i možnosti pracovnej a spoločenskej sebarealizácie, čo vytvára predpoklady pre plnohodnotný život i rovnoprávnosť a rovnocennosť zrakovo postihnutých.

Priebeh a rozvoj rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce dospelých zrakovo postihnutých do značnej miery ovplyvňovalo jeho začlenenie do systému riadenia. Od jeho vzniku naše zariadenie nemalo právnu subjektivitu a v rozhodovaní o závažných otázkach rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce sme boli plne závislí od r. 1977 až do r.1989 od KÚSS v Košiciach, v roku 1990 nás riadil OÚSS v Spišskej Novej Vsi a prvý polrok 1991 našu činnosť usmerňoval OÚP v Spišskej Novej Vsi. Vďaka pochopeniu MPSV R SR o nutnosti odborného riadenia celého procesu rehabilitácie vzdelávania a prípravy pre trh práce i nevyhnutnosti jeho modernizácie a prispôsobeniu trhovej ekonomike sme boli od 1. júla 1991 začlenení pod priame riadenie MPSV R SR a získali sme právnu subjektivitu, čo malo zásadný význam pre tvorivý rozvoj celého procesu rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce.

Kurzy rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce

RSZP môžu navštevovať dospelí zrakovo postihnutí občania prevažne vo veku 18–60 rokov, bez ohľadu na dosiahnutú úroveň vzdelania a rozsah a formu zrakového poškodenia. Sú to občania, ktorí pre svoj zrakový handicap nemôžu vykonávať svoje pôvodné povolanie, ale aj tí, ktorí sa chcú rekvalifikovať na povolanie vhodnejšie pre zrakovo postihnutých. Pre prijatie do strediska je potrebné zaslať prihlášku a následne vyplniť dotazník obsahujúci vyjadrenie obvodného lekára, očného lekára, psychologické vyšetrenie a rozhodnutie posudkovej komisie Sociálnej poisťovne, že ide o občana so zmenenou pracovnou schopnosťou kvôli zrakovému poškodeniu.

Kapacita strediska je 40 frekventantov a jednotlivé kurzy sa realizujú v 20 týždňových cykloch so začiatkom vždy v septembri a februári. Frekventanti sú zaraďovaní do 5–7 členných skupín, aby sa zabezpečila čo najväčšia miera individuálneho prístupu. Každý nový frekventant musí absolvovať kurz základnej sociálnej rehabilitácie a na základe prijímacích pohovorov môže pokračovať v ďalších kurzoch vzdelávania a prípravy pre trh práce.

V RSZP sa realizujú kurzy s takým zameraním, ktoré sú najvhodnejšie pre pracovné uplatnenie zrakovo postihnutých. Znamená to, aby pri svojom budúcom pracovnom uplatnení mohli čo najviac využívať ako náhradu za poškodený zrak ostatné zmyslové vnímanie, ktoré je na vyššej úrovni. Zrakovo postihnutí sú odkázaní viac používať a cielene trénovať hmatové vnímanie, sluch, čuch i chuť. Pri výbere zamerania kurzov je tiež dôležité, aby pracovné uplatnenie nebolo náročné na technické a materiálne vybavenie a aby umožňovalo absolventom čo najširšie možnosti znovuzaradenia do pracovného procesu. Naši absolventi sa na trhu práce uplatňujú ako zamestnanci rôznych organizácií, ale aj ako samostatní živnostníci, či pracovníci na chránených pracoviskách a chránených dielňach.

V RSZP pôsobia kvalifikovaní odborníci v oblasti tyflopédie. Hlavne v prvých rokoch existencie strediska bola naliehavá potreba vypracovania metodických postupov predmetov a činností, ktoré sa v žiadnych iných inštitúciách nevyučovali (priestorová orientácia, čítanie a písanie bodového písma, sebaobsluha atď.). Sklbením odborných vedomostí a praxou overených zručností tak vznikli metodiky, z ktorých čerpajú nielen mladšie generácie pedagógov pôsobiacich v RSZP, ale i odborníci v tejto oblasti. Neoceniteľný podiel v tomto smere majú PaedDr. Jozef Franer, PaedDr. Ján Ličko. Viera Ličková, PaedDr. Jozef Vizváry, Mgr. Ján Zoričák.

V súčasnosti v RSZP realizujeme tieto kurzy:

Základná sociálna rehabilitácia

Klasická, športová a reflexná masáž

Operátor počítačových programov

Kartonáž a galantérna kartonáž

Košikár

Individuálna príprava

ZÁKLADNÁ SOCIÁLNA REHABILITÁCIA

Absolventi toho kurzu získavajú také vedomosti zručnosti a návyky, ktoré im uľahčia praktický život s poškodeným alebo chýbajúcim zrakom. V priebehu 5 mesiacov sa frekventanti pripravujú po stránke vedomostnej, fyzickej a psychickej na to, aby ľahšie zvládli ďalšie štúdium, ale i ži-

votné ťažkosti. Tridsaťšesť vyučovacích hodín týždenne dáva veľký priestor na uplatnenie zásad individuálneho prístupu i pracovného tempa. Tento kurz absolvovalo 927 frekventantov. Kurz základnej sociálnej rehabilitácie obsahuje tieto vyučovacie predmety:

Priestorová orientácia a samostatný pohyb /PO a SP

Zrakovo postihnutých vedie k dosiahnutiu čo najvyššieho stupňa mobility, zodpovedajúcej individuálnym schopnostiam jednotlivých frekventantov. Upevňujú sa u zrakovo postihnutých schopnosť premiestňovať sa v priestore, rozvíjajú sa ich konkrétne predstavy o priestore, učia sa návykom bezpečnej chôdze s dlhou bielou palicou, používať tyfotechnické pomôcky na priestorovú orientáciu i pri samostatnej chôdzi.

Význam PO a SP spočíva v tom, že frekventanti orientáciu v teréne nadobúdajú nové skúsenosti, učia sa vykonávať cieľavedomé pohyby potrebné pre upevňovanie si techniky dlhej bielej palice pre bezpečné orientovanie sa v teréne. Výcvik počas 8 hodín týždenne začína orientáciu v interiéri – budove RSZP, cez zvládanie chôdze so sprievodcom a prípravných orientačných cvičení, ktoré sú potrebné pre osvojenie techniky dlhej bielej palice/DBP/. Po dôkladnom nacvičení techniky DBP sa výcvik uskutočňuje v teréne, kde sa frekventanti snažia prejsť vytýčenú trasu v dopravnom ruchu čo najoptimálnejšie. Eliminuje sa u nich strach so samostatného pohybu, nedostatky pri práci s palicou, nadobúdajú reálne skúsenosti z pohybu v exteriéri.

Pri riešení problémov PO a SP u zrakovo postihnutých je najdôležitejšie si uvedomiť a pochopiť skutočnosť, že samostatným pohybom si utvárajú ucelenejší, komplexnejší obraz o svete a priestorových vzťahoch okolo seba, že sú aj oni jeho neoddeliteľnou súčasťou a osvojovaním si jednotlivých techník a prvkov PO a SP v maximálnej možnej miere ich vedie k väčšej samostatnosti a integrácii.

Význam priestorovej orientácie a samostatného pohybu nespočíva len vo zvládnutí pohybovej kultúry zrakovo postihnutého jedinca. Mobilita – teda zvládnutie problémov v oblasti priestorovej orientácie a samostatného pohybu je základným predpokladom samostatnosti, socializácie a začlenenia sa do života v spoločnosti vôbec. Výchovu priestorovej orientácie a samostatného pohybu je dôležité vidieť v centre pôsobenia edukačného procesu u zrakovo postihnutých. Zásadnou podmienkou úspešného a harmonického rozvoja ZP jedinca je preto zvládnutie problematiky PO a SP. Tento proces sprevádza ZP jedinca po celý život.

Čítanie a písanie bodového písma

Znalosť Braillovhovho písma je pre ZP nesmierne dôležitá. Ak človek neovláda písanie a čítanie vlastnými zmyslami, je v podstate analfabetom. Platí to aj napriek tomu, že súčasné technické vymoženosti (magnetofóny, rôzne typy záznamníkov, počítače a scannery) významnou mierou znižujú informačný deficit ZP. Každá vyspelá spoločnosť musí urobiť všetko preto, aby jej členovia vedeli písať a čítať. Ešte aj dnes sa s úctou skláňame pred genialitou Luisa Brailla za jeho revolučný vynález, akým bodové písmo nesporne je. Vďaka nemu sa ZP takmer pred 200 rokmi zaradili do kultúrnej pospolitosti celého sveta.

Pracovníci strediska vypracovali moderné metodiky na výuku písania a čítania bodového písma a pripravili aj šlabikáre. Výučbe je venovaných 8 vyučovacích hodín týždenne. Okrem toho frekventanti majú možnosť docvičovať svoje zručnosti aj individuálne.

Na prvých vyučovacích hodinách sa frekventanti oboznamujú s princípom braillovskeho písma. Nevyhnutné je vytvoriť u nich presnú predstavu o systéme šiestich bodov, ktoré sú zostavené do dvoch stĺpcikov. Políčko, v ktorom sa jednotlivé písmená nachádzajú, má rozmery 1 cm na výšku a 4,5 mm na šírku. Používajú sa na to rôzne didaktické pomôcky, napr.: model zväčšeného šesťboddia, tabuľky so zväčšenými políčkami šesťboddia, ale aj ďalšie. Potom sa začne pracovať so šlabikármi. Na rozdiel od rôznych rýchlo kurzov výuky braillovskeho písma, kde sa síce frekventanti pamäťovo naučia vymenovať body, z ktorých sa určité písmeno skladá, v našich kurzoch sa kladie prvoradý dôraz na rozvoj hmatového vnímania. Cieľom našich kurzov je, aby sa frekventant skutočne naučil čítať. Preto ho učíme a cvičíme pri čítaní, aby pracoval obidvomi rukami.

Kým pravá ruka riadok dočítava, ľavá už hľadá začiatok nového riadka. Dôkladne nacvičujeme aj písanie na Pichtovom stroji (písací stroj na písanie braillovskeho písma, ktorý vynašiel Oskar Picht). Keď je to len trochu možné, usilujeme sa frekventantov naučiť písať len jednou rukou. Výhodné je písať pravou rukou, ale keď je frekventant ľavák, umožňujeme mu cvičiť písanie na stroji ľavou rukou. Po ukončení kurzu frekventanti dosahujú rýchlosť v písaní okolo 100 písmen za minútu. Pri čítaní je to spravidla 60 slov za päť minút.

Sebaobsluha

Jednu z najdôležitejších podmienok samostatnosti zrakovo postihnutých je ich dobre zvládnutá sebaobsluha, t. j. činnosti spojené s každodenným životom, alebo zjednodušene označené, domáce práce. Za bežných podmienok sú tieto činnosti ľahko zvládnuteľné, ale bez zrakovej

kontroly, resp. jej obmedzenia sa mnohé úkony (napr. zaliatie kávy, zistenie a odstránenie nečistôt na odev, pokrájanie pokrmu na tanieri, meranie teploty) stávajú problematické.

Na hodinách praktického cvičenia sa frekventanti učia jednotlivé činnosti zvládnuť čiastočne upravenými postupmi (žehlenie) alebo pomocou špeciálnych pomôcok pre zrakovo postihnutých (zvukový indikátor hladiny, hovoriaca váha a pod.), najčastejšie ich vzájomnou kombináciou.

Vedenie domácnosti si u zrakovo postihnutých osôb vyžaduje určité pravidlá a zásady, ktoré sa možno zdajú vidiacim osobám zbytočné či prehnané (klásť veci na jedno

a to isté miesto, odkladanie do uzavretých a označených nádob, prehľadné uloženie nábytku, vhodné podlahy a koberce atď.), ibaže nevidiacim osobám táto systematickosť a dôkladnosť uľahčí rýchlo sa zorientovať a vykonať jednotlivé činnosti bezpečne.

Výučba sebaobsluhy (4 hodiny týždenne) prebieha v reálnom prostredí špecializovanej kuchyne s kompletným vybavením, pracovne i na izbách, kde frekventanti bývajú. Postupne sa naučia udržiavať poriadok v osobných veciach i spálňach (skladanie prádla, ustielanie lôžka, utieranie prachu, vysávanie, umývanie okien) a starať sa o čistotu odevov a obuvi (pranie, žehlenie, čistenie topánok, prišívanie gombíkov). Najviac času sa venuje príprave jedál, kedy frekventanti pod dohľadom vyučujúceho pedagóga pripravujú rôzne pokrmy, od jednoduchých (puďing, obložené chlebíčky, praženica, zemiaky, cestoviny) až po hlavné jedlá a múčniky. Náležitá pozornosť sa venuje aj obsluhu elektrických spotrebičov v domácnosti (mixér, kuchynský robot, mikrovlnná rúra a pod.), stolovaniu, nakupovaniu a uskladňovaniu potravín. K sebaobsluhy patria aj také činnosti ako starostlivosť o chorých (príznaky chorôb, meranie teploty, podávanie liekov, zábalu) a starostlivosť o dieťa. Mnohí nevidiaci majú rešpekt pred tým, či sa dokážu bez zrakovej kontroly postarať o iných, keďže majú niekedy problémy sami so sebou, ale početné príklady dokazujú, že to nie je až taký veľký problém. Počas 30-ročnej existencie Rehabilitačného strediska sa zbližilo niekoľko desiatok frekventantov, ktorí vytvorili manželské páry a spoločne vedú samostatne fungujúce domácnosti aj s ratolesťami.

Písanie na stroji

V dôsledku straty zraku či jeho vážneho poškodenia sa písomná komunikácia s vidiacimi stáva problematickou, nakoľko máloktorí frekventanti ovládajú písanie na stroji bez kontroly zraku. V dnešnej dobe osobných počítačov je zvládnutie správneho a rýchleho písania na klávesnici viac než potrebné.

Počas 4 hodín týždenne sa spočiatku venujeme nácviku presného písania pomocou upravenej metodiky prstokladu, po nacvičení celej klávesnice sa dôraz kladie na dosiahnutie väčšej rýchlosti a zautomatizovaniu písania. Väčšina frekventantov dosiahne počas prvých 5 mesiacov rýchlosť 60–80 úderov za minútu a následným systematickým a pravidelným precvičovaním počas ďalších kurzov sa tieto hodnoty nezriedka zvýšia na 120–150 úderov. Zároveň sa na týchto hodinách venuje aj obsahovej stránke písaného textu, nacvičuje sa písanie jednoduchých listov, žiadostí, objednávok, životopisu a pod.

Kompenzácia zraku

Keďže získavanie informácií z okolitého prostredia u našich frekventantov zväčša prebieha bez zrakového vnímania, snažíme sa u nich tento handicap kompenzovať ostatnými zmyslami, najmä hmatom a sluchom, ale nezanedbáva sa ani čuch a chuť. Počas hodín sa pomocou rôznych cvičení rozvíjajú tieto zmysly natoľko, aby dokázali prijímať, triediť a prakticky využívať všetky informácie v čo najväčšej možnej miere. Súčasťou tohto predmetu sú nielen hmatové a sluchové cvičenia, ale aj precvičovanie tzv. vyšších zmyslov (pamäť, logické myslenie, predstavivosť atď.). U frekventantov so zvyškami zraku sa venujeme aj správne mu využívaniu vizuálnych vnemov pomocou optických pomôcok.

Obsahom hodín kompenzácie zraku je aj oboznámenie sa s kompenzačnými pomôckami rôzneho zamerania, od nenáročných na obsluhu (podpisové šablóny, rôzne metre, hodiny, indikátory, kalkulačka) až po audio-techniku a osobné počítače pre nevidiacich. Nezabudlo sa ani na efektívne a príjemné trávenie voľného času, pretože sa zoznamuje aj so spoločenskými hrami a hľavolamami upravenými pre zrakovo postihnutých.

Tyflografika je taktiež výraznou súčasťou kompenzácie zraku. Frekventanti sa spočiatku učia čítať reliéfne obrázky, neskôr sú schopní sami zhotovovať jednoduché modely a obrazce. Toto je dôležité pri vytváraní a utvrdzovaní vizuálnych predstáv o konkrétnych veciach a následne lepšom zorientovaní sa v priestore.

Sociálno - právna poradňa, odborný seminár a základy sebarealizácie zrakovo postihnutých

Sú to tri semináre, ktoré majú veľký význam najmä v procese vytvárania podmienok, v ktorých si frekventanti môžu ujasniť svoju situáciu v zmenených životných podmienkach bez zrakovej kontroly.

Úlohou odborného seminára je, aby sa frekventanti oboznámili s históriou vývinu starostlivosti o zrakovo postihnutých a to od staroveku až po súčasnosť. Vychádzame z toho, že znalosť týchto vývojových stupňov prispieva k celkovému zvyšovaniu vzdelanosti ZP. Cez pochopenie historických súvislostí sa takto frekventanti môžu priblížiť k celkovému pochopeniu svojej situácie. Mnohé príklady úspešných ZP v minulosti (starovekí nevidiaci básnici, neskorší hudobníci, spisovatelia, ale aj právnici, matematici, ale aj úspechy ZP v iných odboroch ľudskej činnosti) môžu byť zdrojom povzbudenia a významným prostriedkom pri vyrovnávaní sa so zrakovým handicapom.

Seminár Základy sebarealizácie ZP tvoria zase témy, ktoré sa priamo dotýkajú samotnej podstaty psychického zvládnutia zrakového handicapu. Riešia sa tu otázky medziľudských vzťahov a to medzi ZP a intaktnou zdravou verejnosťou, jednak aj medzi samotnými rovnako postihnutými jedincami. Sú to veľmi dôležité otázky, ktoré majú za cieľ dosiahnuť čo najvyšší stupeň získania nielen túžby a snahy po nadobudnutí samostatnosti v praktickom živote, ale vybudovať si aj reálny stupeň zdravého sebavedomia a istoty v spoločenských kontaktoch, čo by zase malo vyústiť aj do získania primeraného pracovného uplatnenia.

Seminár Sociálno-právna poradňa spočíva predovšetkým v tom, že sa frekventantom prednášajú témy týkajúce sa sociálneho zabezpečenia v SR. Riešia sa a ich konkrétne problémy v oblasti dôchodkového zabezpečenia, v oblasti príspevkov na kompenzačné pomôcky. Pochopiteľne získavajú tu aj informácie čiastočne aj z oblasti pracovného práva a podobne.

Princíp práce v týchto seminároch spočíva v tom, že učiteľ prednesie určitú konkrétnu tému a potom sa k nej otvorí diskusia. Semináre sú vedené tvorivo. To znamená, že sa na nich nevyhýbame ani aktuálnym problémom tak, ako ich život prináša.

Telesná výchova

Vo výchove a vzdelávaní zdravotne postihnutých má nenahraditeľné miesto telesná výchova, ktorej cieľom je pozitívne ovplyvniť telesný vývoj. Plní dôležité úlohy : zdravotné, diagnostické, vzdelávacie, výchovné, rekreačné, terapeutické, preventívne, reedukačné, kompenzačné, rehabilitačné, kondičné.

Učiteľ telesnej výchovy v našom zariadení musí mať preštudované diagnózy frekventantov, ktorých vyučuje, aby nedošlo k zhoršeniu zdravotného stavu.

Vyberáme vhodné cvičenia pre daný druh postihnutia s individuálnym prístupom a dbáme i na správny metodický postup. Učíme frekventantov, aby sa vyhýbali nevhodným cvikom ako skoky na tvrdom podklade a dbáme na obuv. Vyučujúci musí byť opatrnejší u frekventantov slabozrakých a so zvyškami zraku než pri nevidiacich. Našou úlohou je upevňovať zdravie, odstraňovať negatívne vplyvy, ktoré často vyplývajú zo zdravotného stavu. Športové aktivity vedú k cvičeniu a upevneniu vôle. Vo vyučovacom procese s individuálnym prístupom sa stretávajú s činnosťou ako je atletika, zdravotná telesná výchova, gymnastika, rôzne strečingové cvičenia, fitness, stolný tenis, športová streľba, posilňovanie. V zimnom období je to korčuľovanie a bežecké lyžovanie, ktoré má

u nás zakladateľskú históriu na Slovensku. Z nášho zariadenia odchádzali vynikajúci reprezentanti. V tomto období sa naši frekventanti venujú ľahkej atletike, kde v disciplínach na 1500 m a vrhu guľou sa stali majstrami Slovenska a zaradili sa do reprezentácie Slovenska.

V rámci športového využitia voľného času majú naši frekventanti možnosť navštevovať plaváreň, relaxačné zariadenia a zúčastňujú sa na rôznych turistických výletoch.

V posledných rokoch sa môžeme pochváliť zakladaním nového športu paramushingu. Je to šport, ktorý patrí do okruhu športov so psím záprehom. Ide o spojenie pohybu handicapovaného spolu so psom. V lete sa behá canicross, v zime skijoring- beh na bežkách. Handicapovaný a trasér majú na tele pás, pes má postroj a v zadnej časti je s pretekárom spojený vödzkou. Naši frekventanti sú prví na svete, ktorí robili ukážky tohto športu v zimnom období na juniorských Majstrovstvách sveta v Poľsku v roku 2007.

Pracovné vyučovanie

Pracovná výchova je základným prostriedkom, ktorá slúži zrakovo postihnutým k jeho vlastnému rozvoju osobnosti a sebarealizácie. Z hľadiska psychomotorického rozvoja osobnosti má uplatňovanie a plnenie úloh pracovnej výchovy podstatný význam. V našom zariadení sú pracovné činnosti rozdelené na ženské a mužské.

V pracovnom vyučovaní si na základe individuálneho prístupu získavajú frekventantky pracovnú zručnosť, ktorá by mala prinášať radosť z vykonanej práce, pocit užitočnosti a uspokojenia. Na hodine vyučujúci vytvára príjemnú atmosféru. Postupujeme od ľahších pracovných činností k ťažším. Začína sa hravou formou – práca s papierom (strihanie, skladanie, vytrhávanie, lepenie), práca s korálkami, kde sa precvičuje jemná motorika rúk, práca s plastelínou, modulitom, navliekanie do slepeckej ihly, prišívanie gombíkov, oprava odevu, vyšívanie rozličných stehov, obrázkov, viazanie uzlov – macramé, háčkovanie a pletenie.

Dôležitú úlohu zohráva názornosť, kde vyučujúci všetko názorne predvedie a primerane prispôbuje náročnosť pracovného vyučovania jednotlivým frekventantom.

Pri pracovnej výchove si rozvíjajú fantáziu, praktickú a umeleckú tvorivosť, samostatnosť, sústredenosť, vytrvalosť a dbajú na dokončenie činnosti.

Pracovná výchova u mužov napomáha k ďalšiemu rozvíjaniu aktivity a tvorivosti u frekventantov. Vedie frekventantov k zručnostiam pri manipulácii s pracovnými nástrojmi, technickými prístrojmi a zariadeniami, ktoré používa bežná kontaktná populácia.

Prostredníctvom aktívnej činnosti na Pv si frekventanti osvojujú systém poznatkov a zručností na vykonávanie vlastnej činnosti, chápu význam a vlastnosti rôznych materiálov, rozvíja sa u nich predstavivosť, fantázia, tvorivosť, mikroorientácia, upevňujú sa pracovné schopnosti. Obsahovo Pv postupuje systematicky od práce s modelovacími materiálmi (papier, plastelína, viazací drôt) k práci s drevom a kovem, kde sa využíva aj práca s pracovným náradím (pílka, rezbárske nástroje, vŕtačka a pod.). Frekventanti sa venujú aj opravárskym prácam v domácnosti (oprava zámku dverí, výmena tesnení pákovej batérie a pod.), opletaniu fliaš a pohárov, kde sa rozvíja ich tvorivosť, estetické cítenie a fantázia. V závere si osvojujú základné technické postupy kefárskej výroby.

KURZ MASÉROV

Jedným z kurzov vzdelávania a prípravy na trh práce je aj kurz masérov. Po prvýkrát bol otvorený 2. februára 1978. Trvá 15 mesiacov a je rozdelený do dvoch častí. Prvá časť má 10 mesiacov, kde sa frekventanti učia klasickú a športovú masáž. Základom prípravy budúcich masérov je kvalitná teoretická príprava. Vyučujú sa predmety ako čítanie a písanie bodového písma, strojopis a priestorová orientácia na upevnenie a zdokonalenie návykov po absolvovaní zá-

kladného kurzu. Práca s tyflopočítačom sa po 5 mesiacoch mení na prácu s osobným počítačom. Z odborných predmetov je to somatológia, masáže, liečebná telesná výchova, vyšetrovacie metódy, fyziatria a balneológia, latinský jazyk a odborná prax. Nesmierne dôležitá praktická príprava sa vyučuje v demonštračných miestnostiach, kde si frekventanti robia modely navzájom a tak si

pomáhajú pri nácviku hmatov a masážnych zostáv. Pri tom zisťujú, že vykonať kvalitnú masáž nie je jednoduchá vec. Po dostatočnom zvládnutí tejto prípravy môžu frekventanti nastúpiť k pacientom. Odborná prax sa uskutočňuje na Fyziatricko-rehabilitačnom oddelení NsP v Levoči.

V druhej časti, ktorá trvá 5 mesiacov sa vyučuje reflexná masáž. Príprava je náročnejšia, pretože sa učia odborné predmety ako vnútorné choroby, neurológia a chirurgia. Frekventanti musia ovládať učivo nielen teoreticky a prakticky, ale musia vedieť komunikovať s pacientom a mnohokrát odpovedať aj na zložitejšie otázky súvisiace s jeho chorobou. Po skončení kurzu a po úspešnom vykonaní praktických a teoretických záverečných skúšok dostávajú frekventanti osvedčenie o spôsobilosti pracovať ako masér.

Je všeobecne známe, že masérske povolanie je pre zrakovo postihnutých jedným z najvhodnejších, pretože sa dobre uplatňuje na trhu práce. Práca ZP maséra je výnimočná, lebo sám postihnutý prináša úľavu a pomáha iným. Osobitne to platí pre osoby, ktoré stratia zrak v dospelosti. Dokazuje to aj veľký záujem o túto profesiu.

Hlavnú zásluhu na rozvoji masérskeho kurzu mal MUDr. Alojz Rosina, ktorý sa príprave zrakovo postihnutých masérov venoval mnoho rokov. Robil všetko preto, aby vytvoril čo najlepšie podmienky pre výuku budúcich masérov. Jeho zásadou bolo naučiť ich len podstatné veci, ktoré využijú v praxi, no tie museli ovládať stále. Maximálne využíval hmatové schopnosti nevidiacich. On vdýchol nové nádeje do ich života a urobil z nich odborníkov v tomto povolaní. Od septembra 1992 MUDr. Rosinu vystriedal MUDr. Michal Mochnacký v spolupráci s MUDr. Vladimírom Legáthom, ktorí vyučujú v tomto kurze aj v súčasnosti. Potrebne je však vyzdvihnúť aj organizačnú a edukačnú prácu všetkých pedagogických pracovníkov RSZP, ale aj externých spolupracovníkov.

Podmienky kurzu sa postupne zlepšovali aj po technickej stránke. Pribúdali didaktické pomôcky, anatomické názorniny i modely ľudských orgánov. Masérske triedy sú tiež vybavené modernými hydraulickými ležadlami a stoličkami, biolampou, parafínom a to všetko prispieva k zvýšeniu odbornej prípravy masérov na ich povolanie.

Počas 30 ročnej existencie strediska absolvovalo v 36 kurzoch rôzne formy tohto kurzu 308 zrakovo postihnutých frekventantov. Potreba masérov sa stále zvyšuje vzhľadom na nárast rôznych civilizačných ochorení súvisiacich s pohybovým aparátom. Povolanie masér je pre zrakovo postihnutých povolaním perspektívnym a požadovaným.

OPERÁTOR POČÍTAČOVÝCH PROGRAMOV

O štúdiu v tomto kurze zameranom na prípravu pre trh práce prejavujú záujem zrakovo postihnutí, ktorí chcú podnikáť, pracovať v rôznych oblastiach, chcú sa ďalej vzdelávať na vysokých školách, teda všade tam, kde sa dá výpočtová technika s úspechom využívať. Praktické využívanie osobných počítačov má však veľký význam aj pre ZP, ktorí nepracujú či už preto, že nenašli vhodné pracovné uplatnenie alebo pre vyšší vek. Osobné počítače sú totiž prostriedkom, ktorý im poskytuje možnosti individuálneho permanentného vzdelávania, je zdrojom informácií, ušľachtilej zábavy a racionálneho využívania voľného času. Súčasné počítačové programy vytvárajú vhodné podmienky aj na rozširovanie komunikácie medzi ľuďmi, používateľov počítačov s úradmi a rôznymi inštitúciami. Štrnásťročné skúsenosti s výukou práce s PC ZP potvrdzujú, že osobné počítače patria medzi najúčinnější kompenzačné pomôcky, ktoré veľmi účinne znižujú informačný deficit zrakovo postihnutých.

Napriek tomu, že špeciálne upravené osobné počítače pre ZP vždy trochu zaostávajú za rozvojom bežných počítačov, pretože hlasové čítače obrazovky a zväčšovacie programy sa vyvíjajú s určitým oneskorením, môžu ZP po dôkladnom zaškolení pracovať s počítačmi prakticky rovnocenne.

Prvý kurz pre operátorov počítačových programov bol v stredisku otvorený 1. septembra 1993. Prvé dva kurzy boli päťmesačné s rozsahom 340 vyučovacích hodín. Na

základe získaných skúseností došlo k rozšíreniu kurzov na desať mesiacov. Výuka bola rozvrhnutá do 680 vyučovacích hodín. Tento rozsah kurzov trvá dodnes. V súčasnosti už prebieha 19. kurz. Kurzy absolvovalo už 70 frekventantov. Asi 40% absolventov týchto kurzov sa pracovne uplatnilo, niektorí nadobudnuté vedomosti pri práci s PC využívajú zase pri štúdiu a ostatní na využívanie pri práci v ÚNSS a vo svojom súkromí.

V kurze sú zaradené aj niektoré doplnkové predmety. V prvých kurzoch to bola práca so špeciálnym počítačom Eureka A4. Pred niekoľkými rokmi bol tento predmet nahradený výukou na špeciálnom počítači Braille'n speak. Ďalej je to práca s Braillovým písmom, strojopis, angličtina, priestorová orientácia a telesná výchova.

Cieľom kurzu je dosiahnuť, aby absolvent dokázal samostatne pracovať s osobným počítačom pomocou zvukového, zväčšovacieho alebo braillovskeho prídavného zariadenia. Naučiť sa pracovať s balíkom programov ako sú: Windows, Microsoft Word, Excel, ovládať prácu so skenerom a internetom.

Technické vybavenie špecializovanej počítačovej učebne bolo v prvom období primerané tej dobe. Nedostatok financií v ďalšom období trochu spomalil vývoj úrovne techniky. V posledných dvoch až troch rokoch však došlo k výraznej zmene. Učebňa bola vybavená niekoľkými modernejšími počítačmi, novou braillovskou tlačiarňou, braillovským riadkom WOYAGER a hlavne, dnes už máme všetky počítače pripojené na internetovú sieť. Pozitívne je aj to, že v trende modernizácie učebne sa bude pokračovať.

Vyučovací proces prebieha tak, že každú operáciu, ktorú na počítači preberáme, si niekoľkokrát vysvetlíme. Keď si to situácia vyžaduje preberieme ju s každým frekventantom aj individuálne. Potom nasledujú praktické cvičenia zamerané na preberané učivo. Spravidla sa nepostupuje ďalej, kým celá skupina pri plnení úloh nedosahuje uspokojivé výsledky. Pri nácviku práce s internetom dostávajú po prebratí konkrétne úlohy. Podobne je to aj pri vypracovaní faktúr. Kurz je zakončený záverečnými skúškami, ktoré sa skladajú z dvoch častí – praktickej a teoretickej. Do súčasnosti v 17 kurzoch absolvovalo tento kurz 76 frekventantov.

KURZ KARTONÁŽNIKOV A GALANTÉRNEJ KARTONÁŽE

Cieľom 10 mesačného kurzu zrakovo postihnutých kartonážnikov, ktorý sme u nás otvorili v r. 2003, je zvládnutie pracovných metód a postupov pri výrobe rôznych kartonážnických výrobkov, ako sú krabičky rôznych veľkostí pre klenotnícke výrobky, kozmetiku, brúsené sklo, potraviny, drogisticky tovar, rôzne darčekové predmety atď. Frekventanti sa postupne naučia jednoduchú hrebeňovú väzbu, osvoja si výrobné technológie, prácu s príslušnými prístrojmi a pomôckami, rozoznávajú

vhodné výrobné materiály. Každý z nich je pri výrobe jednotlivých výrobkov vedený k dôslednému uplatňovaniu pracovnej disciplíny, zásad a princípov ochrany a bezpečnosti pri práci tak, aby ZP absolventi kurzu kartonážnikov dokázali pracovať samostatne a na požadovanej kvalitatívnej úrovni. V 3 doteraz realizovaných kurzoch získalo osvedčenie 14 frekventantov.

Úlohou 5-mesačného kurzu galantérna kartonáž je zdokonaľiť sa v kartonážnickom odbore a naučiť sa zhotovovať rôzne druhy kartonážnických výrobkov, ktoré sa svojou charakteristikou približujú k umeleckým výrobkom. Ide o rôzne druhy výrobkov zhotovovaných kombináciou kartónu, papiera, textilu /hodváb, plyš, zamat/, vaty a kože. Pri zhotovovaní týchto výrobkov môžu aj ťažko zrakovo postihnutí uplatniť svoju predstavivosť, fantáziu, zručnosť a tvorivosť. O zaradenie týchto odborov do procesu vzdelávania a prípravy pre trh práce sa zaslúžili bývalé učiteľky v RSZP Viera Ličková a Gabriela Sventeková. Doposiaľ jeden kurz galantérnej kartonáže absolvovalo 6 frekventantov.

KURZ KOŠIKÁROV

V snahe rozšíriť možnosti prípravy a vzdelávania pre trh práce, pristúpili sme v roku 1994 k otvoreniu kurzu pre košíkárov. Košíkárska profesia už aj v dávnejšej minulosti patrila k tzv. tradičným povolaniam veľmi vhodných pre zrakovo postihnutých. Viedla nás k tomu aj skutočnosť, že v poslednom období sa na trhu zvyšuje záujem o košíkárske výrobky. Ďalším dôvodom je aj to, že zriadenie košíkárskej dielne nie je náročné na vybavenie a teda ani si nevyžaduje vyššie finančné náklady. To platí aj pre drobné podnikanie v tomto odbore. Toto povolanie je vhodné aj pre starších ZP. Absolventi môžu košíkárske výrobky vyrábať aj v domácom prostredí, častokrát aj ako zmysluplné využitie voľného času.

Získali sme externého majstra pre košíkársku výrobu Jána Muránskeho, ktorý má značný podiel na vypracovaní obsahovej i praktickej stránky tohto kurzu. Prvé dva kurzy boli 5-mesačné. Uká-

zalo sa však, že päť mesiacov je dosť krátka doba na to, aby ZP frekventanti zvládli ciele výcviku. Po týchto skúsenostiach boli kurzy košíkárov od septembra 1995 rozšírené na desať mesiacov.

Počas štúdia sa frekventanti naučia zhotovovať rôzne jednoduché výrobky z prútia (podložky pod hrniec, ozdoby na stenu), neskôr vypletajú koše s okrúhlym, oválnym i hranatým dnom a rúčkou, darčkové košíky, košíky pre hubárov, na ovocie, ale aj

opletanie fliaš a demižónov. Vyrábajú podnosy a košíky v kombinácii so sololitom a drevom. Na praktickú časť nadväzuje náuka o materiáloch používaných pri výrobe košov, frekventanti sa oboznamujú so spôsobmi samotného vysádzania a zberu prútia. Odborný výcvik a náuka o materiáloch je doplnená aj ďalšími predmetmi. Naďalej sa zdokonaľujú v práci s Braillovym písmom, priestorovou orientáciou, strojopisom a v roku 2002 sa v tomto kurze začalo aj s výukou základov práce s osobným počítačom so špeciálnou úpravou pre ZP. Schopnosť pracovať s počítačom je dôležitá pre každého ZP človeka, ale v tomto prípade je to dôležité aj preto, že sa predpokladá pracovné uplatnenie v živnostenskom podnikaní. Počítač môže ZP podnikateľovi veľmi uľahčiť prácu v rôznych smeroch.

Doteraz sa uskutočnilo 10 kurzov pre košíkárov. Kurzy absolvovalo 40 frekventantov.

KURZ INDIVIDUÁLNEJ PRÍPRAVY

Doterajšia prax potvrdila opodstatnenosť programov individuálnej rehabilitácie, ktorá je zameraná predovšetkým na prípravu dospelých zrakovo postihnutých na stredoškolské a vysokoškolské štúdium, na zvládnutie náročných výkonov v oblasti mobility, sebaobsluhy i pracovnej výkonnosti v oblasti manuálnych povolání.

Predovšetkým tu ide o zvládnutie písania na kancelárskom stroji i bodového písma, vrátane skratkopisu, anglickej, nemeckej, francúzskej a ruskej abecedy, matematických, fyzikálnych a chemických značiek, prácu s magnetofónom a diktafónom, osobných počítačov a iných elektronických kompenzačných pomôcok, samostatného využitia dopravných prostriedkov a iných zložitých problémov mobility, náročných sebaobslužných činností a dosiahnutie vyššej pracovnej výkonnosti.

16 kurzov individuálnej prípravy doteraz absolvovalo 29 frekventantov.

Postupný rozvoj nových technológií i meniaci sa štruktúra potrieb na trhu práce spôsobila, že aj RSZP muselo reagovať na tieto zmeny. Záujem frekventantov o niektoré odbory poklesol, a preto ich stredisko nahradilo inými. V terajšej ponuke nie sú zaradené kurzy pre telefonistov a príprava na manuálne povolanie.

Kurz telefonistov

Naše zariadenie v tomto prípade nadviazalo na dlhoročné úspešné tradície v príprave na povolanie manipulanta pobočkových telefónnych ústrední, lebo možnosti pracovného uplatnenia zrakovo postihnutých telefonistov sa v tomto čase ukazovalo ako reálne. V septembri 1979 sme otvorili 5-mesačný kurz telefonistov v našom stredisku, ktorý sa v nasledujúcom období uskutočňoval sporadicky na základe záujmu frekventantov. Pri jeho realizácii sme úzko spolupracovali s Krajskou správou spojov v Košiciach a neskôr s Okresnou správou spojov v Spišskej Novej Vsi, ktorá našim kurzom pomáhala odborne i metodicky a do skúšobnej komisie na záverečné skúšky delegovala vždy svojho erudovaného pracovníka

Od r. 2000 značne poklesol záujem o prácu manipulanta pobočkových telefónnych ústrední v klasickej forme. Na túto profesiu sú kladené nové požiadavky zodpovedajúce potrebám, formám a zákonitostiam trhovej ekonomiky, preto pracujeme na novom, modernom programe prípravy v oblasti telemarketingu, aby jeho absolventi boli schopní spĺňať požiadavky moderných podnikov a organizácií. Ide o zvládnutie faxovania, internetu, mobilného telefónu a výkonných počítačových programov. V r. 1979-2000 sa u nás realizovalo 19 kurzov telefonistov, ktoré absolvovalo 120 frekventantov.

Príprava na manuálne povolanie

Pri výbere na nové pracovné uplatnenie po absolvovaní kurzu základnej rehabilitácie sa vychádzalo zo záujmov i schopností frekventantov, ale aj z možností pracovného uplatnenia zrakovo postihnutých. Určitý počet frekventantov prejavil záujem o manuálne povolanie a to hlavne v profesiách montážnik, košíkár, kefár, čalúnnik a na zhotovovanie ďalších výrobkov vyrábaných vo výrobných družstvách invalidov. Príprava sa uskutočňovala v úzkej spolupráci s budúcim zamestnávateľom. Takúto osvedčenú spoluprácu sme mali s VDI Obzor Levoča, ĽUDIB Bratislava, KARKÓ Ústí nad Labem, DRUTĚVA Brno a iné. V tejto príprave mala veľký význam úzka spolupráca so SOU pre zrakovo postihnutú mládež v Levoči.

Za 15 rokov, do roku 1992, sa v RSZP pripravilo na robotnícke povolania 103 frekventantov.

Mimovyučovacia činnosť

Jej cieľom je vytvárať podmienky pre aktívne a tvorivé využívanie voľného času frekventantov, pre všestranné rozvíjanie ich osobností, utužovanie kolektívov i dobrých medziľudských vzťahov pod vedením výchovných pracovníkov.

Vzájomné vzťahy sú založené na vzájomnej pomoci, tolerancii a rešpektovaní sa, kde sa do popredia kladie hlavne dôstojnosť zrakovo postihnutého človeka s prejavovaním úcty k sebe a k okoliu. Výchovní pracovníci sú nápomocní aj pri príprave na vyučovanie na povinnom štúdiu, kde sú hodiny venované opakovacím a praktickým cvičeniam na rozvoj zručnosti, hmatového vnímania, predstáv, mikroorientácie i posilňovanie novovytvorených návykov a upevňovanie odborných poznatkov a vedomostí. Frekventanti si zároveň osvojujú formy a metódy samovzdelávania. V rámci povinného štúdia sa rovnako úspešne uplatňujú formy skupinového a individuálneho pôsobenia.

SÚZ – kultúrno-informačné centrum v Levoči nám ponúka možnosti využitia jeho zariadení pre oddych a zábavu na divadelných predstaveniach, koncertoch vážnej hudby, a iných kultúrnych podujatiach, čím obohacuje kultúrne zážitky frekventantov.

Cenná je spolupráca so Slovenskou knižnicou pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči s načítanou knihou i kazetami. Organizujeme stretnutia s autormi kníh a inými významnými ľuďmi, čo prispieva k získavaniu vedomostí a poznatkov frekventantov. Naši frekventanti nezostávajú iba pasívnymi čitateľmi / poslucháčmi /, ale sú aj prispievateľmi článkov do časopisov.

Tvorivá činnosť je aj v krúžkoch: spevácko-tanečnom, počítačovom, biologickom, netradičnej streľby a športovom. Spevácko-tanečný krúžok dáva možnosť vyniknúť jednotlivcom, ale aj malým skupinám. Ich vystúpenia zároveň prinášajú aj hodnotné zážitky, či pobavenie celému kolektívu RSZP. Ako pracovať s osobným počítačom, programom JAWS, internetom a ako ho úspešne využívať, sa frekventanti oboznamujú v počítačovom krúžku. Flexibilita a schopnosť počítačovej gramotnosti zvyšuje šance uplatnenia sa frekventantov na pracovnom trhu. Aby boli frekventanti dobre pripravení na prijímacie pohovory do masérského kurzu a aby ľahšie zvládli učivo, navštevujú biologický krúžok. Krúžok netradičnej streľby sa uskutočňuje dva i viackrát v týždni. Strela sa z klasickej vzduchovky prispôbenej optoelektroakustickým zariadením na streľbu zrakovo postihnutých. Terč je inverzný, škála čiernej a šedej farby prechádza smerom k desiatke až do bielej. Strelec dostáva do slúchadiel akustický signál, ktorý sa smerom k stredu terča zvyšuje a v desiatke je najvyšší.

Významné sú aj drobné športové aktivity, ktoré prebiehajú na zimnom štadióne, ľahkoatletickom štadióne a v telocvični. Populárne sú aj priateľské stretnutia vo futbale zamestnanci – frekventanti RSZP na malom futbalevo ihrisku, stávajú sa tradíciou a zároveň príležitosťou na stretnutia s bývalými frekventantmi a výmenu skúseností. Neodmysliteľné sú aj súťaže v dáme, šachu, stolnom tenise, domine i poznávaní kariet. Praktický, poznávací a vlastivedný význam majú turistické programy, ktoré sú v každom cykle rozdielne, vzhľadom na rôznu skladbu frekventantov. Pri ich tvorbe, najmä z hľadiska náročnosti, prihliadame na vekové a zdravotné osobitosti, fyzický fond a záujem frekventantov. Trasy sú zamerané na poznávanie Levoče a jej okolia, Slovenského raja, Vysokých Tatier a zoznamovanie sa s históriou Spiša, jeho kultúrnych pamiatok, prírodou a reliéfom. Okrem toho spomínané aktivity napomáhajú rozvoju orientačných schopností, získaniu rôznych praktických poznatkov a skúseností z pobytu v prírode. Oblúbené sú kultúrno-spoločenské večierky, kde formou poézie, vlastnej tvorby, spevu moderných a ľudových piesní, hrou na hudobných nástrojoch, vystupovaním v zábavných scénkach a ľudovom rozprávaní spríjemňujú a spestrujú večerný program. Súčasťou večierok sú aj vedomostné kvízy zamerané na literatúru, hudbu, biológiu, dejiny a šport. Pri organizovaní a efektívnom využívaní voľného času, zlepšovaní podmienok rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce pomáhajú samotní frekventanti v rámci samosprávy, v ktorej má zastúpenie každá výchovná skupina. Aktívne sa podieľa na hľadaní efektívnych foriem záujmovej činnosti frekventantov a svojho zástupcu má aj v stravovacej komisii. Nemalý význam má aj pri riešení otázok a problémov spoluzitelia v internátnych podmienkach.

MEDZINÁRODNÉ STYKY

Snaha o nadviazanie a rozvoj medzinárodnej spolupráce bola motivovaná potrebami získavania poznatkov a praktických skúseností na skvalitnenie a modernizáciu procesu rehabilitácie, vzdelávania a prípravy pre trh práce zrakovo postihnutých u nás. Pri realizácii týchto záujmov sme boli závislí od ekonomických a spoločenských možností. Z tohto hľadiska mala veľký význam spolupráca s bývalým Zväzom invalidov SR, v ktorom viacerí naši zamestnanci zastávali významné funkcie a tak mohli navštíviť viaceré vzdelávacie, rehabilitačné a výrobné zariadenia v Nemecku, Poľsku, pobaltských krajinách, na Ukrajine, v Rusku, Maďarsku a Bulharsku. V súčinnosti s odborovou organizáciou pri RSZP sme navštívili Rehabilitačné centrum pre zdravotne postihnutých v Linzi, ktoré má na rehabilitáciu zrakovo postihnutých dobré ekonomické, priestorové i organizačné

možnosti. Spolupráca s Úniou nevidiacich a slabozrakých SR trom našim pedagógom umožnila získať poznatky o výchove, vzdelávaní, rehabilitácii a možnostiach pracovného uplatnenia ZP v Nemecku, Francúzsku a vo Švajčiarsku. Na náklady našej inštitúcie sme nadviazali spoluprácu s Rehabilitačným zariadením pre ZP v poľskom Chorzove, s Inštitútom pre prípravu masérov v Krakove i s Rehabilitačným strediskom pre ZP v Prahe a Brne. Pri návšteve

nášho strediska získali predstavy o rehabilitácii, vzdelávaní a príprave pre trh práce predstavitelia rehabilitačných centier z Chorzówa, Linzu a Chemnitzu i niekoľkí pracovníci Ústavu sociálnej péče o nevidomé z Brna. S partnermi z Chorzowa sa uskutočnila aj zaujímavá výmenná návšteva frekventantov, ktorí mali možnosť vzájomne súťažiť v niektorých športových disciplínach. V tomto prípade sa prejavuje obojstranný záujem o pokračovanie kooperácie. K podobnej dohode došlo aj medzi vedením RSZP a zástupcami Rehabilitačného centra z Chemnitzu. Vo všetkých kontaktovaných vzdelávacích, rehabilitačných a rekvalifikačných zariadeniach v zahraničí existujú zhodné i odlišné prvky pracovnej rehabilitácie a rekvalifikácie dospelých zrakovo postihnutých. Najväčšie rozdiely sme zistili v krajinách EÚ, kde metódy a formy rehabilitácie priaznivo ovplyvňujú moderné elektronické kompenzačné a vyučovacie pomôcky, ktoré zrakovo postihnutým sprístupňujú aj náročnejšie činnosti. K skvalitňovaniu pracovnej rehabilitácie ZP značnou mierou napomáha dôsledné uplatňovanie princípu individuálneho prístupu a to až do takej miery, že vo viacerých rehabilitačných programoch pedagóg pracuje iba s jedným klientom. Tieto okolnosti i racionálne postoje k potrebám dospelých ZP umožňujú do pracovnej prípravy zrakovo handicapovaných zaraďovať i zložitejšie profesie a programy. Skúsenosti získané prostredníctvom priamych kontaktov s obdobnými inštitúciami v zahraničí a znalosť našich pomerov jednoznačne poukazujú na potrebu intenzívnejšej spolupráce s vyspelými krajinami v záujme vytvárania adekvátnych podmienok pre modernizáciu a skvalitňovanie rehabilitácie a rekvalifikácie dospelých ZP pre úspešnú sebarealizáciu a integráciu u nás.

SPOLUPRÁCA S ÚNSS

Zameranie cieľov a úloh ÚNSS i strediska sú v mnohom totožné. Uplatňujú starostlivosť o zrakovo postihnutých. V rámci hnutia nevidiacich na Slovensku sa zrodila aj myšlienka vytvoriť rehabilitačné stredisko s celoštátnou pôsobnosťou. V Levoči sa vtedy vyskytli vhodné podmienky, pretože sa práve úplne uvoľnila budova na Košickej ulici, kde bol predtým internát SOU a tlačiareň pre nevidiacich. Úspešným rokovaním na kompetentných miestach, najmä PaedDr. Jozefa Vizváryho

a Michala Dzurňáka, ktoré podporil aj Pavol Januška, predstaviteľ hnutia nevidiacich v rámci Zväzu invalidov, sa to podarilo. Po vzniku nástupníckej organizácie ÚNSS táto spolupráca pokračovala.

Kooperácia sa prejavovala predovšetkým organizovaním kurzov pre inštruktorov v priestorovej orientácii, v sebaobsluže ZP a čítaní a písaní Braillovoho písma. V stredisku bolo vyškolených vyše 200 inštruktorov, čím RSZP pomohlo rozvoju rehabilitačných programov, ktoré sa v tom čase rozbiehali už v rámci Zväzu invalidov. V poslednom období si únia už pripravuje inštruktorov sama. Niektorí pracovníci strediska boli významnými funkcionármi ústredných orgánov už v rámci Zväzu invalidov a neskôr aj v rámci Únie. Spolupráca napokon vyvrcholila tým, že 10.6.1981 bola v stredisku založená vlastná základná organizácia, ktorá má v súčasnosti 23 členov. Prostredníctvom nej získavame z radov frekventantov nových členov únie. Podstatnú časť členskej základne však tvoria kmeňoví zamestnanci strediska, ZŠI pre nevidiacich a slabozrakých a SOU pre ZP.

Práca ZO okrem iného spočíva v poradenskej činnosti pre ZP členov. Prejavuje sa to najmä v tom, že mnohí naši absolventi vykonávajú funkcionársku činnosť v základných organizáciách ÚNSS po celom Slovensku. Niektorí z nich sú aj členmi Ústrednej rady ÚNSS alebo krajských rád. Jeden člen je aj vedúcim Krajského strediska ÚNSS.

ČINNOSŤ LYŽIARSKÉHO KLUBU NEVIDIACICH A SLABOZRÁKÝCH ŠPORTOVCOV PRI RSZP

V záujme vytvorenia podmienok pre rozvoj športovej činnosti našich frekventantov na vyššej úrovni, najmä bežeckého lyžovania a ďalších vhodných doplnkových športov, sme v roku 1991 sme založili Lyžiarsky klub nevidiacich a slabozrakých športovcov (LKNSŠ) pri RSZP, pod hlavičkou ktorého sa odvtedy zúčastňujeme podujatí organizovaných pre nevidiacich a slabozrakých. Ide o súťaže v bežeckom lyžovaní, ale aj v doplnkových športoch: ľahkej atletike, zjazdovom lyžovaní, netradičnej streľbe, cyklistike, plávaní a turistike.

Do povedomia širšej verejnosti sa LKNSŠ dostal i pravidelným organizovaním integrovaných športových podujatí

otvorených pre ZP športovcov, nehandicapovaných športovcov s rôznou výkonnostnou úrovňou i vekových kategórií od predškolského veku po seniorov. Od roku 1993 LKNSŠ organizuje dvojkoľový pretek v bežeckom lyžovaní „O levočský pohár“ v prekrásnom prostredí na Krúžku nad Levočou. V jesennom období to bol už 9. ročník Behu Levočskou dolinou. Oba tieto preteky sa už stali tradíciou a majú už svojich stálych účastníkov. Pre mnohých je veľkým zážitkom, ak môžu spolu pretekať paralympionici i občasní amatérski športovci i takí, ktorí si prídu zabehať len tak, pre radosť. Nezriedka sa na pretekoch zúčastní i celá športovo založená rodina, od vnúčata až po dedka. Dobré ohlasy na tieto športové akcie potvrdzujú kvalitnú prípravu organizátorov či už po stránke technickej, materiálnej, ale aj osobnostnej.

Okrem mnohých rekreačných a výkonnostných nevidiacich a slabozrakých športovcov sme vychovali aj 13 reprezentantov SR v bežeckom lyžovaní a 9 reprezentantov v doplnkových športoch.

Na piatich zimných paralympijských hrách v Albertville, Lillehammeri, Nagane, Salt-Lake-City a Turíne sa zúčastnilo 7 našich členov: Miroslav Jambor, Marián Baláž, Pavol Poremba, Milan Silvester, Richard Grich, Ľubomír Michale a Jozef Hlubovič. Najväčšie úspechy pre Slovensko na vrcholných podujatiach dosiahli Jambor a Baláž, ktorí sa stali držiteľmi strieborných medailí. Okrem menovaných sa ZPH zúčastnili aj Ján Zoričák a Milan Kostelník vo funkcii trénera, resp. traséra. Na letných paralympijských hrách v r.1996 v Atlante Miroslav Jambor získal striebornú medailu v dráhovej cyklistike a na ME v r. 1993 vybojoval bronz. Členovia nášho klubu od r. 1991 reprezentovali Slovensko aj na štyroch majstrovstvách sveta a osemkrát sa zúčastnili majstrovstiev Európy v bežeckom lyžovaní, na ktorých získali 1 zlatú a 3 bronzové medaily. Niektorí naši členovia dosiahli vynikajúce výsledky aj v doplnkových športoch. V netradičnej streľbe na ME v Paríži v r. 2001 a v r.2005 v Košiciach Pavol Kováč vybojoval zlaté medaily. Na domácich vrcholných podujatiach M-ČSSR, M-ČSFR a M-SR, veľakrát aj s medzinárodnou účasťou, mali naši lyžiar bežci dominantné postavenie a v rokoch 1986–2007 získali 72 víťazných titulov, 62 druhých miest a 45 tretích umiestnení.

Okrem týchto domácich vrcholných podujatí sa zúčastňujeme mnohých nemajstrovských súťaží a pretekov aj so zdravými športovcami nielen v bežeckom lyžovaní, ale aj v iných športoch. I na tomto poli dosahujeme množstvo cenných umiestnení a ocenení, čím šírimo dobré meno RSZP, LKNSŠ a nevidiacich i slabozrakých vôbec.

FOND POMOCI PRI RSZP

Na podporu vzdelávania, rehabilitácie, rekvifikácie, pracovného uplatnenia, kultúrno-spoločenského i športového vyžitia sa, ako aj na zabezpečovanie kompenzačných, reedukačných učebných pomôcok i na podporu vlastných podujatí, na pôde RSZP vzniklo v r. 1997 občianske združenie Fond pomoci pri RSZP.

Správna rada FP sa predovšetkým zameriava na získavanie prispievateľov 2% z odvedenej dane a sponzorov pre poskytnutie finančných a materiálnych prostriedkov na podporu realizácie svojich úloh.

Z prostriedkov FP bola zakúpená elektronika na rozvoj a modernizáciu rehabilitácie, vzdelávania a prípravu pre trh práce i na vytváranie návykov na efektívne využívanie voľného času. Príspevky z FP umožnili našim frekventantom obohatiť kultúrno-spoločenské podujatia a vlastivedné zázajdy.

Záver

Rehabilitácia, vzdelávanie a príprava pre trh práce dospelých zrakovo postihnutých je náročný, zložitý a dynamický proces, ktorý od rehabilitačno-pedagogického pracovníka vyžaduje nielen odbornosť, ale aj obetavosť a trpezlivosť. Vďaka tomu, že pre značnú časť pracovníkov nášho strediska je rehabilitácia, vzdelávanie a príprava pre trh práce ZP nielen zamestnaním, ale aj poslaním, v adaptácii dospelých zrakovo postihnutých na zmenené životné podmienky a na ich prípravu do života dosahujeme výborné výsledky, ktoré vytvárajú dobré predpoklady pre seberealizáciu a integráciu našich absolventov. Podrobnejšia analýza celého procesu a obširnejšie hodnotenie dosiahnutých výsledkov v našom zariadení by si vyžiadalo oveľa viac priestoru, ako vytvára rozsah tejto brožúry. Jej cieľom je poskytnúť nevyhnutné informácie na vytvorenie predstáv o formách, priebehu a rozsahu služieb, ktoré Rehabilitačné stredisko pre ZP v Levoči ponúka. Tieto informácie by mali osloviť predovšetkým kompetentných pracovníkov štátnej správy, členov ÚNSS a rôznych humánných a charitatívnych organizácií i samotných dospelých zrakovo postihnutých a ich rodinných príslušníkov.

Vedenie nášho strediska venuje veľké úsilie propagácii jeho poslania, no žiaľ, skúsenosti ukazujú, že napriek tomu sa informácie k mnohým ZP nedostanú a tak títo občania žijú v úplnej izolácii s pocitom nešťastia a beznádeje. V mnohých prípadoch uplynú roky kým sa dozvedia o existencii a službách RSZP v Levoči a zatiaľ sa niektorí celkom oddávajú svojmu osudu a nie sú ochotní čokoľvek zmeniť na spôsobe svojho života. Na škodu veci je i skutočnosť, že v dôsledku nedostatočnej informovanosti o možnostiach a schopnostiach ZP sa často pracovníci rôznych inštitúcií štátnej správy dostávajú do rozpakov a nedokážu jednotlivé problémy zrakovo postihnutých riešiť dostatočne pružne a objektívne. Neinformovanosť zamestnávateľov z oblasti tejto problematiky nepriaznivo ovplyvňuje prijímanie zrakovo postihnutých do pracovného procesu, lebo neznalosť vyvoláva nedôveru.

Obavy podnikateľov a zamestnávateľov, že zrakovo postihnutí nezvládnu pracovné povinnosti a nepodajú dostatočne kvalitné pracovné výkony, alebo že budú spôsobovať problémy iného druhu, sú neopodstatnené. Naša inštitúcia pripravuje svojich frekventantov komplexne na vysokej odbornej úrovni, tak po stránke priestorovej orientácie, písomnej komunikácie, získavania informácií, sebaobslužných činností, manipulácie s kompenzačnými pomôckami, ako aj po stránke rozvoja zmyslového vnímania, logického myslenia, manuálnych zručností, uplatňovania skúseností a odbornej teoretickej i praktickej prípravy na povolanie. O životaschopnosti a zdatnosti v pracovnom i spoločenskom uplatnení za absolventov RSZP v Levoči hovoria mnohopočetné príklady z praktického života.

Pracovníci v RSZP

Riaditeľ RSZP: Mgr. Ján Zoričák

Zástupkyňa RSZP: Mgr. Zuzana Labajová

Učítelia: Mgr. Brigita Albertová,
Mgr. Erika Bursová,
PaedDr. Jozef Franer,
Bc. Mária Hanisková,
Ružena Koubeková,
Mgr. Rastislav Péchy,
PaedDr. Milan Richtarčík,
Mgr. Eva Véghová

- Vedúca vychovávateľka:** Alžbeta Fľaková
- Vychovávatelia:** Róbert Felber,
Lucia Petreková,
Marek Zoričák,
Katarína Wágnerová
- Pomocní vychovávatelia:** Daniela Lesňáková,
Mgr. Anna Pavlovová,
Mária Rovderová,
Katarína Toporcerová
- Zdravotná sestra:** Andrea Šuňavská

Vedúca ekonómka:	Bc. Janka Eliašová
Hospodárka, ref. dopravy:	Mária Kočišová
Vedúca stravovacej prevádzky:	Anna Kopčárová
Sam. odb. ref. pre soc. prácu, BOZP, TPO:	Martina Bobková
Sam. odb. ref. pre pers. prácu, mzd. účt.:	Mária Štrbáková
Kuchárky:	Viera Lisoňová, Lýdia Petrisková
Pom. v kuchyni, upratovačka:	Mária Remiášová
Vodič, údržbár:	Jozef Hric
Upratovačky:	Daniela Novotná, Mária Gardošová

